דרשוני כרך ב — מדרש חביון עזה

מדרש חביון עזהנעמה שקד

ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזה (חבקוק ג, ד)אמר רבא: מאי דכתיב 'ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזה'? – למה צדיקים דומין בפני שכינה? כנר בפני האבוקה. ואמר רבא: אבוקה להבדלה – מצוה מן המובחר! … רב פפא אמר: האי – בעֵית, והאי – לא בעית [=מזה (מהאבוקה) נבעת ומזה (מהנר) אינו נבעת]. רבינא אמר: האי – משך נהורא, והאי – מיקטף איקטופי [=זה, אורו (של הנר) נמשך, וזה, אורה (של האבוקה) קפוץ מקפץ] (בבלי, פסחים ח, ע"א) רש"י:'ונֹגַהּ' – של עתיד לצדיקים, כאור של שבעת ימי בראשית יהיה.'קַרְנַיִם' – מלשון 'כי קרן עור פניו' (שמות לד), וזהרורין מיד הקדוש ברוך הוא לו לצדיק, מזיו של הקדוש ברוך הוא ילכו זהרורין להקרין פני הצדיקים, ולא יהיה אורם שוה לאורו אלא כנר בפני האבוקה.

כנר לפני אבוקה, מאי אבוקה, כמה דאוקמוה חברייא, ויאבק ויחבק, בגין דאתקלעת מפתילין סגיאין. אבל אבוקה דא שכינתא, דאיהי חביקת באלפי שלהובין וגוונין. ומגו דשלהובין מחבקין דא לדא ואתאבקן דא בדא סלקין אבקא דנורא גיצין וניצוצין, 'רשפיה רשפי אש שלהבתיה'. ונר דא צדיק, חד מאינון שלהובין דחביקין ואחידן בה, דאנהיר לגבה ואיהי אנהירת עליה, ובגין דא 'צדיק באמונתו יחיה', בהאי אמונה דיליה, אומנתו דאיהו אחיד וחבוק בה כרביא בתוקפא דאימיה, ועל דא אקרי חבקוק.

תא חזי, מאורות אלין נשמתהון דבני נשא דנהירין מההיא אשא דשכינתא ואסגיאן לה ויהבין לה חילין וזהורין, ועל דא 'בורא מאורי האש'. ובכל שבתא ושבתא כד נפיק שבתא ונפשא בעיא למיפק, אית ליה לגברא או לאיתתא לאתקרבא לקבָל הדא אבוקתא בגין לקבלא אנפוהי זהרורין מינה, לאתנהרא בנהורא דילה. ואי זכי איהו משיך חד חוטא דקיק וזהיר דאשא לגו יומין דאתו, למקדח ולמחרוז בהו יומא דא ביומא דא, למהוי אתקטרן דא בדא וחדאן כיומא דאתייהבו. כדין 'יום ליום יביע אומר ולילה ללילה'. ואי לאו, אתבדרן יומין לכל עיבר וקיימין בלחודייהו, בחשיכו בעציבו, 'כחרוזי פנינים שחורות ניתק חוטם', בלא קישורא, בלא חדוותא דלבא.

זכאין אינון דעבדין רוחיהון ולביהון כגון נא דשלהובין זעירין לאשתקפא בהון נורא ולאתאחדא בהון. ובגיני כך רעותהון ותיאובתהון דצדיקיא למיחמי בה תדיר, דאיהי יקרא דמאריהון ואיהי נהורא וחדוותא דיליהון. הדא הוא דאמר משה 'הראני נא את כבודך' וכדקאמר דוד 'לראות עוז וכבודך'.

אבל ת"ח אבוקתא דא לזמנין נורא רבא ומדחלא איהי, לבת אש ודאי, דכתיב 'אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה', מאי כתיב בתריה 'ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים'. דהוות נורא תקיפא דלית ב"נ יכיל לאסתכלא בה. ואי הכי מאי נעביד ונחזי בה, היך ניקום לקמה ולא נדחל ולא נתבעית. אלא הכא רזא דמלה דגלי חבקוק נביאה 'ושם חביון עזה'. מאי טעמא, אי חביון אמאי עזה ואי עזה אמאי חביון? אלא בגין דההיא אבוקתא לא יכלין למסבל עוז דילה אלא כד איהי בחביון, בטמירו בחשאין. ועל דא אתמר 'ושם', אל תקרי שם אלא שֵׂם, דא איהי מערתא, דכתיב 'ושמתיך בנקרת הצור'. דאטמין ליה קב"ה למשה תמן בההוא אתר עמיק וחשיך וטמיר, והוות שכינתיה קעברא על אנפוי בלחישו דלא אתחזיא כלל, מטי ולא מטי מרפרפא כשלהובא אכותלא דמערתא וכידא דאתתא על אנפוי דרחימהא, הה"ד 'אני אעביר כל טובי על פניך' וגו' 'ושכתי כפי עליך עד עברי'. ודא אקרי נגה.

אמר ר' שלמה בר' יצחק: בההיא שעתא אתדליקו אנפוי דמשה בנגה דקיק ורכיך ואתעביד בוצינא לגבי שכינתא 'כי קרן עור פניו'. ורזא דא 'ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו', מידיה דקב"ה אתייהיבו ואתנהירו לו למשה ואפיק קרנין וזהרורין מההיא נהורא. וכל האי שבחא דמשה אמאי, בגין דהוה תמן בחביון לגו לגו קמי עזה דשכינתא, על דא 'קרנים מידו לו' 'ונגה כאור תהיה'.

תרגום:

כנר בפני אבוקה', מהי אבוקה? כמו שביארוהו החברים: 'וַיַּאֲבֵק – ויחבק', מפני שקלועה מפתילות רבות. אבל אבוקה – זו השכינה, שהיא חבוקה באלפי שלהבות וגוונים; ומתוך שהשלהבות חובקות זו את זו ומתאבקות זו בזו, מעלות אבק של אש, גִצים וניצוצות, 'רשפיה רשפי אש שלהבתיה' (שיר השירים ח, ו). ונר – זה צדיק, אחד מאותן שלהבות החבוקות ואחוזות בה, שמאיר לפניה והיא מאירה עליו, ומפני כך 'וצדיק באמונתו יחיה' (חבקוק ב, ד) – באותה אמונה שלו, אומנתו שהוא אחוז וחבוק בה כתינוק בחיק אמו, ועל כן נקרא חבקוק.

בוא וראה, מאורות – אלו נשמותיהם של בני אדם, המאירות מאותה אש של השכינה, ומַרבות אותה ונותנות לה כוחות וזֹהרים, ועל זה 'בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ'. ובכל שבת ושבת, כשיוצאת השבת והנפש מבקשת לצאת, יש לו לאיש או לאשה להתקרב אל מול אבוקה זו כדי שיקבלו פניו זהרורים ממנה, להאיר באורהּ. ואם זוכה, הוא מושך חוט אחד דקיק וזוהר של אש לתוך הימים הבאים, לקדוח ולחרוז בהם, יום זה ביום זה, שיהיו נקשרים זה בזה ושמחים כיום נתינתם. אז 'יום ליום יביע אמר ולילה ללילה' (תהלים יט, ג). ואם לא, מתפזרים הימים לכל עבר ועומדים לבדם, בחשכה, בעצבות, 'כחרוזֵי פנינים שחורות, נִתָּק חוּטם' – בלא קישור, בלא שמחת הלב.

אשרי אותם העושים רוחם ולבם כעין שלהבות זעירות שתשתקף בהן האש ותיאחז בהן. ומפני כך רצונם ותשוקתם של הצדיקים לראותה תמיד, שהיא כבוד ריבונם והיא אורה ושמחה שלהם. זהו שאמר משה 'הראני נא את כבדך' (שמות לג, יח), וכמו שאמר דוד 'לראות עזך וכבודך' (תהלים סג, ג).

אבל בוא וראה: אבוקה זו לעתים אש גדולה ונוראה היא, 'לבת אש' ודאי, שכתוב 'אסרה נא ואראה את המראה הגדל הזה' (שמות ג, ב–ג), מה כתוב לאחריו – 'ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים' (שם, ו), שהייתה אש חזקה שאין אדם יכול להסתכל בה. ואם כך, מה נעשה ונחזה בה, איך נעמוד לפניה ולא נירא ולא נפחד? אלא כאן סוד הדבר שגילה חבקוק הנביא: 'ושם חביון עזה' (שם, ג, ד). מהו הטעם? אם 'חֶבְיוֹן' למה 'עֻזָּה', ואם 'עֻזָּה' למה 'חֶבְיוֹן'?! אלא מפני שאותה אבוקה אין יכולים לסבול את עוזהּ אלא כשהיא בחביון, בסתר, בחשאי. ועל כן נאמר 'וְשָׁם' – אל תקרי שֹׁם אלא שַׂם; זו היא המערה, שכתוב 'וְשַׂמְתִּיךָ בנקרת הצור' (שמות לג, כב). שהטמינו הקדוש ברוך הוא את משה שם באותו מקום חשוך ועמוק ונסתר, והייתה השכינה עוברת על פניו בלחישה, שאינה נראית כלל, נוגעת ולא נוגעת, מרפרפת כשלהבת על כותל המערה וכידה של אשה על פני אהובהּ. זהו שכתוב 'אני אעביר כל טובי על פניך' וגו' (שם, לג, יט) 'ושכתי כפי עליך עד עברי' (שם, לג, כב). וזה נקרא 'נֹגַהּ'.

אמר ר' שלמה בר' יצחק: באותה שעה נדלקו פניו של משה בנוגה דק ורך, ונעשה נר בפני השכינה, 'כי קרן עור פניו' (שמות לד, כט). וסוד זה: 'ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו' – מידו של הקדוש ברוך הוא ניתנו והאירו 'לו' – למשה, והוציא קרניים וזהרורים מאותה נהרה.

וכל השבח הזה של משה מדוע? מפני שהיה שם בחביון, לִפְנַי ולִפנים, לפני עוזה של השכינה, על כן 'קַרְנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ' – 'וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה'.

ביארוהו החברים 'ויאבק – ויחבק' – רמב"ן לבראשית לב, כה: 'ואביקה בלשון חכמים חביקה ... וכן אבוקה בלשונם בעבור היותה מעצים דקים חגורים וקשורים יחד ... ואפשר שיהיה ויאבק ויחבק, כמו ויחבקהו (להלן לג, ד)'. ועל כן נקרא חבקוק – ראו זוהר, חלק א ז, ע"ב (בתרגום): 'מדוע נקרא חבקוק? מפני שכתוב: למועד הזה כעת חיה את חבקת בן'. בורא מאורי האש – בברכת הבדלה למוצאי שבת. יום ליום יביע אומר ולילה ללילה – מתוך פיוט להבדלה. כחרוזי פנינים שחורות, נית ק חוטם – ח"נ ביאליק, 'לפני ארון הספרים'. כבודך – היא השכינה, ככתוב 'וישכן כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ... ומראה כבוד ה' כאש אוכלת בראש ההר לעיני בני ישראל' (שמות כד, טז). שמות רבה יג, ב: 'אימתי שרתה השכינה בארץ? ביום שהוקם המשכן, שנאמר (שמות מ) ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן'. לבת אש – ראו שמות ג,ד: 'וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה'. כידה של אשה על פני אהובה – זוהר חלק א רלו, ע"ב (בתרגום): '"משה איש האלהים" – בעל הבית, בעלה של המלכה' (השכינה). באותה שעה נדלקו פניו – שמות רבה מז, ו: '"ומשה לא ידע כי קרן עור פניו", ומהיכן נטל משה קרני ההוד? רבנן אמרי: מן המערה, שנאמר "והיה בעבור כבודי" וגו'.